

оперативно-розшукових заходів. Завдяки визначенню специфіки бухгалтерського обліку, документального оформлення роботи з персоналом, приводів для листування із зовнішніми установами, дослідженню інших аспектів діяльності вугільних підприємств, слідчі та працівники оперативних підрозділів матимуть змогу оптимізувати пошукову діяльність щодо встановлення, фіксації та процесуального оформлення матеріальних слідів протиправної діяльності осіб, що вчиняють розкрадання бюджетних коштів у вказаній галузі.

УДК 351.746.2

В.В. Босенко

**ОСОБЛИВОСТІ ВЗАЄМОДІЇ ПІДРОЗДІЛІВ ОВС
У ПРОТИДІЇ ЗАГАЛЬНОКРИМІНАЛЬНИМ
ЗЛОЧИНАМ, УЧИНЕНИМ ПРЕДСТАВНИКАМИ
ЕТНІЧНИХ МЕНШИН**

Стаття присвячена питанням взаємодії між підрозділами кримінального розшуку та іншими підрозділами органів внутрішніх справ у процесі виявлення, попередження та розкриття загальнокримінальних злочинів, що готуються або вчинюються представниками етнічних меншин.

Ключові слова: загальнокримінальна злочинність, етнічна злочинність, оперативно-розшукова протидія, оперативно-розшукові заходи, попередні заходи за напрямками оперативного пошуку, злочинне ґрупування.

Статья посвящена вопросам взаимодействия между подразделениями уголовного розыска и другими подразделениями органов внутренних дел в процессе выявления, предупреждения и раскрытия общеуголовных преступлений, которые готовят либо совершают представители этнических меньшинств.

Ключевые слова: общеуголовная преступность, этническая преступность, оперативно-розыскное противодействие, оперативно-розыскные мероприятия, первоочередные мероприятия по направлениям оперативного поиска, преступная группировка.

Article focuses on the interaction between the criminal investigation departments and other bodies of internal affairs in the detection, prevention and disclosure of common crimes that are preparing or committing ethnic minorities.

Key words: ordinary crime, ethnic crime, operational and investigative counter, operational-search measures, priority areas of operational activities for search, criminal group.

Загальнокримінальна злочинність як явище притаманна кожному суспільству, існує в кожній державі, а відповідні кримінально карані

дії (крадіжки, пограбування, розбої, звалтування, вбивства і ін.) вчинялися на протязі всієї історії людства. Особливого резонансу в умовах сьогодення набувають випадки учинення зазначених дій представниками етнічних меншин, що проживають в Україні, адже це створює не тільки загрозу життю, здоров'ю та майну громадян, а і провокує утворення закритих злочинних угруповань, сформованих за етнічною ознакою, набуття ними професійної кримінальної спеціалізації, що націлена на інтереси корінного населення, що, як наслідок, породжує вороже ставлення українців до інших національностей чи народностей.

Особливого значення для підвищення результативності правоохоронної діяльності має використання таких прийомів і способів, що забезпечують швидке розкриття загальнокримінальних злочинів, учинених представниками етнічних меншин, їх своєчасне виявлення та попередження. Протидіяти зазначеним негативним явищам стає дедалі важче через наявність відповідного кримінального опору. Тому, завдання оперативних підрозділів ОВС також спрямовані на подолання кримінального опору з боку етнічних угруповань. Кримінальний опір правоохоронній діяльності являє собою свого роду навмисні, цілеспрямовані дії, які перешкоджають заходам щодо запобігання й розкриттю злочинів, забезпеченню особистої й майнової безпеки громадян, безпеки суспільства й держави.

Питаннями протидії загальнокримінальній злочинності органами внутрішніх справ займалися К.В. Антонов, О.М. Бандурка, В.Д. Берназ, Е.О. Дідоренко, О.Ф. Долженков, В.П. Захаров, А.В. Іщенко, І.П. Козаченко, Я.Ю. Кондратьєв, Д.Й. Никифорчук, В.Л. Ортинський, О.П. Снігер'єв та інші. Окремі напрямки досліджень стосовно протидії загальнокримінальній злочинності здійснювали Г.М. Бірюков, Б.А. Керницький, В.А. Некрасов, О.О. Подобний, І.В. Потайчук, Е.В. Рижков, Р.В. Тарасенко, Ю.Е. Черкасов, І.Р. Шинкаренко і інші.

Нажаль в науково-практичній літературі в достатній мірі не акцентується увага на особливостях суб'єкта вчинення злочину, належності до певної етнічної (національної) групи чи меншини. Об'єктивно визначити й відобразити в межах будь-якої наукової роботи особливості представників окремого народу, ґрунтовно зупинитися на його національних традиціях та обрядах, а так само сформулювати особливості поведінки в тих чи інших життєвих ситуаціях представників окремого етносу є неможливим завданням. Адже кожен народ являє собою сукупність різних і не схожих одна на одну

особистостей зі своїми суто індивідуальними переконаннями, принципами, забобонами й комплексами, які важко навіть перелічити.

Однак не можемо заперечувати певні закономірності, що притаманні представникам певних етнічних груп, що сформувалися на території України, та на які необхідно зважати при розкритті злочинів загальнокримінальної спрямованості. Спрямованість, організація і тактика заходів, що вживаються оперативними підрозділами у протидії загальнокримінальній етнічній злочинності, також залежать від особливостей суб'єкта злочину.

Оперативно-розшукова протидія загальнокримінальній етнічній злочинності виступає як частина (підсистема) цілісного процесу протидії злочинності в цілому. Протидія в широкому його розумінні означає перешкодження здійсненню намірів і дій суб'єктів протилежної сторони. Отже, його можна розглядати як дії, що перешкоджають учиненню злочинів зі сторони представників етнічних меншин, виникненню та функціонуванню етнічних злочинних груп.

У нашому випадку зі змістовної сторони оперативно-розшукова протидія включає не тільки заходи безпосереднього виявлення, попередження та розкриття загальнокримінальних злочинів, а також діяльність, спрямовану на виявлення, усунення або нейтралізацію причин таких злочинів, учинених представниками етнічних меншин, умов, що їм сприяють, явищ і процесів, що зумовлюють зростання кількості окремих загальнокримінальних злочинів.

На сучасному етапі боротьби зі злочинністю перед органами внутрішніх справ постає ряд складних завдань. Вони зумовлені, з одного боку, вимогами активізації злочинної діяльності за нашим напрямом дослідження, а з іншого боку – ускладненням цієї боротьби, викликані прагненням окремих представників етнічних меншин створити систему захисту від соціального контролю, засновану на залякуванні, жорсткому насильстві й широкомасштабній корупції.

Проте, ефективне виявлення, попередження, швидке розкриття таких злочинів є основним обов'язком органів міліції. Тому, важливе значення у вирішенні зазначених завдань має налагоджена взаємодія між окремими підрозділами органів внутрішніх справ.

Так, у сучасних умовах органи міліції все частіше застосовують комплексний підхід до розкриття злочинів на початковому етапі, після одержання повідомлень про їх вчинення [7, с. 55]. Комплексне застосування наявних сил, засобів та методів міліції на первісному етапі після одержання повідомлення про вчинений злочин ґрунтується

на системному підході до організації цієї діяльності, коли всі служби та підрозділи міліції реалізують свої можливості у розкритті протиправного діяння в рамках наданих їм повноважень. Особливо важливе значення тут має об'єднання зусиль усіх ланок системи (оперативних, слідчих апаратів, служби охорони громадського порядку й ін.), що беруть участь у проведенні заходів з розкриття загальнокримінальних злочинів, особливо коли ймовірним злочинцем є представник етнічної меншини.

Участь у цьому всіх сил міліції сприяє швидкому затриманню злочинців і припиненню їхньої кримінальної діяльності, недопущенню інших протиправних актів, поверненню викраденого майна, відшкодуванню нанесеного збитку. Тут слід відзначити вимогу про безперервність та наступальність невідкладних слідчих дій та оперативно-розшукових й інших заходів, здійснюваних усіма структурними ланками міліції та особливо карним розшуком [6, с. 15]. Цього неможливо досягти без постійного одержання нової і достовірної інформації про особу, яка його скоїла, що дозволяє правильно організувати управління діяльністю всіх сил, які беруть участь у розкритті злочину. Проведення заходів з розкриття загальнокримінальних злочинів, учинених представниками етнічних меншин, "по гарячих слідах" необхідно, коли злочинець помічений на самому початку його вчинення або коли потерпілі й очевидці застали його на місці події, а факт злочину встановлений відразу ж після його скоєння, про що в міліції отримана інформація. При цьому треба визначити необхідність і можливість здійснення відповідних невідкладних заходів.

Отримана учасниками слідчо-оперативної групи на місці події інформація повинна бути вчасно передана оперативному підрозділу, щоб він міг правильно ставити задачі та відпрацьовувати версії при розкритті даних видів злочинів "по гарячих слідах". Оперативному підрозділу на підставі отриманої інформації дуже важливо відпрацьовувати версію про причетність до вчинення загальнокримінального злочину представниками етнічних меншин. Адже оперативно-розшукова інформація про ситуацію, яка реально склалася, про особистість правопорушника, належність його до певної етнічної групи забезпечує високу оперативну готовність засобів і методів, дозволяє оперативним працівникам застосовувати різні варіанти дій при зміні умов і цілей вирішення оперативно-тактичних завдань.

Так, при опитуванні представниками різних служб міліції очевидців, в ході особистого пошуку співробітниками карного розшуку, у

взаємодії з іншими службами можна одержати досить точну інформацію про злочинця, його зовнішніх прикметах, ознаках та особливостях мови, акценту, звичок тощо, про напрямок, у якому він пішов після вчинення злочину. Ці дані повинні бути враховані з метою ототожнення злочинця з певними етнічними групами, що мешкають на території обслуговування чи на прилеглих територіях. Підлягають детальному з'ясуванню ознаки, які індивідуалізують злочинця і викрадене майно. Чим більша є можливість отримати такі дані, тим легше здійснювати пошукові заходи, в т.ч. у місцях компактного проживання етнічних груп. Під час опитування не можна проявляти упередженості та підозрливості стосовно достовірності повідомленої потерпілим інформації про причетність до вчинення злочину представником національної меншини. Це призводить до втрати психологічного контакту у випадку реально вчиненого злочину і до тактичної недалекоглядності у випадку симуляції пограбування. Важливим джерелом інформації про обставини викрадення, прикмети злочинців і напрямок, у якому вони зникли, є очевидці, тому в процесі оперативного огляду місця події повинні вирішуватися завдання із виявлення таких джерел. Щоб пошук свідків був успішний, оперативний працівник повинен орієнтуватися в особливостях місця події й оточення, визначити в першу чергу в яких місцях і серед яких груп населення необхідно провести розвідувальне опитування [8, с. 18].

При організації взаємодії, особливо між територіальними ОВС, потрібно також враховувати традиційні сфери діяльності етнічних злочинних формувань, такі як: торгівля незаконними товарами (контрафактна алкогольна продукція, наркотичні речовини, зброя тощо), надання незаконних послуг (проституція, підпільний ігорний бізнес тощо), а також замовлені вбивства і вбивства з метою заволодіння майном потерпілого тощо. Наразі етносоціальні аспекти організованої злочинності усе очевидніше проявляються в таких сферах, як банківська (валютний обіг, відмивання незаконних доходів), зовнішньоекономічна, митна тощо.

Як слушно зазначає Ю.М. Антонян, будь-які етнічні злочинні формування звичайно спеціалізуються по певним видам злочинної діяльності. Так, "чеченське" об'єднання займається незаконним експортом нафти і нафтопродуктів, рідкоземельних металів, банківськими операціями, викраденнями автомобілів, вимаганнями. "Азербайджанське" злочинне об'єднання спеціалізується на корисливо-насильницьких злочинах, шахрайствах, підпільному виготовленні алкогольної

продукції, торгівлі наркотиками, вимаганнях. "Бірманське" злочинне об'єднання вчиняє злочини в сфері економіки, займається незаконним автобізнесом, шахрайством, вимаганнями, торгівлею зброєю. "Грузинське" об'єднання спеціалізується на квартирних крадіжках, розбійних нападах. Для "інгуського" об'єднання характерна незаконна діяльність у сфері золотодобування, незаконні операції зі зброєю. Дагестанське злочинне об'єднання "спеціалізується" на широкому спектрі майнових злочинів. Певна кримінальна спеціалізація організованих етнічних злочинних формувань у першу чергу обумовлена устояними тенденціями розподілу сфер впливу. При цьому чималу роль грають і особливості етнічного характеру конкретного об'єднання [10, с. 212]. Тому, зазначене має бути основою для відпрацювання відповідних сфер діяльності етнічних меншин враховуючи їх спеціалізацію.

Дуже важливо, щоб до цієї роботи долучилися дільничні інспектори міліції, які обслуговують територію, де стався злочин. Вони детально інструктуються і перед ними ставляться конкретні завдання з виявлення представників етнічних груп, які б могли вчинити злочин, та осіб, які б могли спостерігати факт вчинення злочину. Спочатку потрібно отримати орієнтовну інформацію про те, хто найімовірніше у даній обстановці міг перебувати поблизу місця події і бути очевидцем або свідком обставин вчинення злочину. Для цього необхідно опитати дворників, охоронців та інших осіб, які працювали поблизу місця події, вивчити графік руху громадського транспорту, табелі явок на роботу осіб, провести візуальний огляд сусідніх споруд тощо. Отримавши орієнтування про осіб, які могли б володіти цікавою інформацією, оперативний працівник проводить їх розвідувальне опитування, головним завданням якого є встановлення прикмет злочинців і напрямку, в якому вони зникли після вчинення злочину. Оперативні працівники повинні володіти хоча б мінімальними даними про прикмети злочинців, а саме: про стать, ріст, тілобудову, вік, прикмети одягу, особливості ходи, етнічну належність. У деяких випадках оперативні працівники до пошуку злочинців можуть залучати потерпілих, які добре запам'ятали прикмети злочинців, використовуючи при цьому автотранспорт, відвідувати місця їх можливої появи з метою впізнання та затримання.

Підсумовуючи вищевикладене, розкриття загальнокримінальних злочинів, учинених представниками етнічних меншин, має ряд особливостей, обумовлених особливим суб'єктом, що їх вчиняє. У

процесі розкриття вказаних злочинів значну роль відіграє своєчасне висунення версії про вчинення злочину саме представниками етнічних груп, особливо якщо на території обслуговування чи прилеглих територіях наявні місця їх компактного проживання чи життєдіяльності. Окрім цього інформація, отримана від очевидців або потерпілих про зовнішність, поведінку, мову, акцент, жаргон, одяг злочинців тощо, також дозволяє зробити припущення про причетність до вчиненого злочину представників інших національностей.

Враховуючи особливості географічного положення осередків етнічних груп, "розкиданість" місць їх життєдіяльності та традиційні сфери протиправної діяльності етнічних злочинних формувань, ефективність заходів з розкриття, виявлення та попередження вищезазначених злочинів залежить від рівня взаємодії підрозділів карного розшуку з іншими підрозділами та службами ОВС, в т.ч. з територіальними органами.

Використана література:

1. Конституція України від 28 червня 1996 року // Відомості Верховної Ради України, 1996. - № 30. - Ст. 141.
2. Закон України "Про оперативно-розшукову діяльність" від 18 лютого 1992 року // Відомості Верховної Ради України (ВВР), 1992. - № 22. - Ст. 303.
3. Закон України "Про міліцію" від 20 грудня 1990 року // Відомості Верховної Ради УРСР (ВВР), 1991. - № 4. - Ст. 20.
4. Наказ МВС України № 458 від 30 квітня 2004 року "Про організацію роботи органів внутрішніх справ по розкриттю злочинів загальнокримінальної спрямованості". - К., 2004.
5. Гросс Г. Руководство для следователей как система криминалистики / Пер. с нем. - СПб., 1908. - С. 262 с.
6. Грохольський В.Л. Система принципів оперативно-розшукової діяльності: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук: спец. 21.07.04 – оперативно-розшукова діяльність / В.Л. Грохольський. - К.: НАВСУ, 1999. - 21 с.
7. Козаченко И.П. О понятии и сущности оперативно-розыскной тактики // Оперативно-розыскная тактика ОВД. - М.: Академия МВД СССР, 1988. - 202 с.
8. Оперативно-розшукова діяльність органів внутрішніх справ: Загальна частина: Підручник / [Авт. кол.: Е.О. Дідоренко, І.П. Козаченко, Я.Ю. Кондратьєв, В.П. Пилипчук, В.Л. Регульський] / Під заг. ред. Л.В. Бородича. - Луганськ: РВВ ЛІВС, 1999. - Т. 1. - 390 с.

9. Черенданов В.Н. Организация и тактика раскрытия квартирных краж по горячим следам // Совершенствование оперативно-розыскной деятельности по борьбе с кражами личного имущества граждан. – Ташкент: ТВШ МВД СССР, 1987. – 98 с.

10. Антонян Ю.М., Кудрявцев В.Н., Эминов В.Е. Личность преступника. – СПб. : Изд-во "Юридический центр Пресс", 2004. – 366 с.

УДК 351.746.2+343.123.12:(34:351.74)

А.А. Ємець

**ПРО ДОСТАТНІСТЬ МАТЕРІАЛІВ
ОПЕРАТИВНО-РОЗШУКОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ
ЯК ПЕРЕДУМОВИ ОТРИМАННЯ ДОЗВОЛУ
НА ПРОВЕДЕННЯ ОПЕРАТИВНО-
РОЗШУКОВИХ ЗАХОДІВ, ЯКІ ТИМЧАСОВО
ОБМЕЖУЮТЬ ПРАВА ЛЮДИНИ**

У статті розглядаються проблемні питання, пов'язані з використанням судом матеріалів оперативно-розшукової діяльності при наданні дозволу на проведення оперативно-розшукових заходів, які тимчасово обмежують права людини, а також аналіз відповідності практичної діяльності за зазначеним напрямом вимогам законодавства.

Ключові слова: *оперативно-розшукова інформація, судова влада, судовий контроль, відомчий контроль, прокурорський нагляд, оперативно-технічний захід, оперативно-розшуковий захід, оперативно-розшукова справа, конспірація.*

В статье рассматриваются проблемные вопросы, связанные с использованием судом материалов оперативно-розыскной деятельности при даче разрешения на проведение оперативно-розыскных мероприятий, которые временно ограничивают права человека, а так же анализ соответствия практической деятельности по указанному направлению требованиям законодательства.

Ключевые слова: *оперативно-розыскная информация, судебная власть, судебный контроль, ведомственный контроль, прокурорский надзор, оперативно-техническое мероприятие, оперативно-розыскное мероприятие, оперативно-розыскное дело, конспирация.*

The article deals with the problematic issues associated with the use of materials by the court operational and investigative activities in giving permission to conduct search operations, which temporarily restrict human rights, as well as analysis of the consistency of practice, at the direction of the legislative requirements.

Key words: *operatively-search information, the judiciary, judicial review, the departmental control, public prosecutor's supervision, operational and technical measures, operational-search measures, operational and investigative work, a conspiracy.*